

Ярина КОЧЕРКЕВИЧ

ЗАПОВІТИ ЛЬВІВСЬКИХ МІЩАН XVII ст.

Останнім часом в українській історичній літературі зростає зацікавлення повсякденним життям, оточенням та внутрішнім світом людини в історичному контексті. У згаданих студіях на перший план виступають масові джерела. До такого типу джерел належать заповіти, унікальність яких полягає у поєднанні двох компонентів. Найперше це тестамент – правовий акт, яким розподілялося майно і визначались спадкоємці. У той же час це – своєрідний підсумок земного життя людини. Малгожата Борковська визначала заповіт не лише як сухий перелік речей, а радше як обрахунок власного життя, сповідь з межі вічності, коли вже земні справи постають у зовсім іншому світлі¹.

Роль тестаменту як важливого юридичного документа і водночас підсумку земного існування людини зумовила його багатоплановість як джерела. Проте, дослідження заповітів у сучасній українській історичній науці представлені нечисленними статтями та публікаціями. Тестаменти міщан публікували і залучали до своїх досліджень Ярослав Дашкевич², Володимир Александрович³, Ірина Замостяник⁴, Ніна Шестакова⁵. Різноманітні аспекти шляхетських заповітів (шляхта Руського та Волинського воєводств), тестаментів козацької старшини висвітлено у публікаціях та дослідженнях Людмили Демченко⁶, Оксани Винниченко⁷, Наталії Старченко⁸, Сергія Лисенка⁹, Алли Барловської¹⁰, Ігоря Ситого¹¹.

Значно ширше дослідження згаданих документів представлені у польській історіографії. Зацікавлення заповітами як історичним джерелом сягає ще середини XIX ст. Проте переважно вони використовувались як ілюстративний матеріал у наукових працях значно ширшої тематики¹². Правовий аспект заповітів досліджував Пшемислав Домбковський, селянські розпорядження останньої волі проаналізував та опублікував Казимир Добровольський, джерелознавчі дослідження тестаментів відображені у працях Кароля Бадецького та Отто Гедемана¹³. Опрацювання та дослідження шляхетських і міщанських заповітів активніше проводилось польськими науковцями у другій половині XX ст.¹⁴. Зокрема, здійснювались публікації текстів документів з різних міст і містечок Речі Посполитої: Перемишля¹⁵, Шидловця¹⁶, Войничч¹⁷, Пабяніч¹⁸, Серадза¹⁹ та інших²⁰.

Метою даної публікації є презентація тестаментів львівських міщан XVII ст. як історичного джерела, демонстрація їхніх інформаційних можливостей для досліджень світогляду особи і різноманітних складових тогочасного життя: правових взаємовідносин, родинних стосунків, професійної діяльності, матеріального стану, побуту, релігійної прак-

тики тощо. Публіковані документи містять найповніший типовий для заповітів формуляр та інформативні розповіді тестаторів про родину і своє життя.

Формування заповіту в європейських країнах відбувалось з XIII ст. під впливом господарських (активний розвиток міст і торгівлі), ментальних змін – зростаюче почуття непевності і крихкості земного життя (спричинене війнами і спустошливими епідеміями, зокрема чуми) та прагненням забезпечити порятунок душі ще за земного життя²¹.

Починаючи з XIII ст. на території Польщі, зокрема під впливом римського та церковного права, поширюється спадкування за заповітом. Згідно зі звичаєвим правом для розпорядження виділялась лише частина спадкового майна, призначена на “порятунок душі”, т. зв. “третизна”. Згодом нею стали розпоряджатись і у світських цілях. Починаючи з XIV ст., тестамент став документом, характерним для всіх станових систем права.

У міському праві основними джерелами, які врегульовували спадкування за заповітом, були списки звичаєвого права, внутрішнє міське законодавство, королівські привілеї чи привілеї приватних власників, судова практика²².

Згідно з нормами Магдебурзького права, скласти тестамент могла кожна особа фізично і розумово здорова, в присутності семи свідків або перед міським урядом²³. Існували обмеження щодо розпоряджень нерухомим майном у період тяжкої хвороби – тестатор міг розпорядитись ним на користь сторонніх осіб лише з дозволу спадкоємців, і за умови, що вони отримають третю частину нерухомості. Розпорядження рухомим майном здійснювались без будь-яких застережень²⁴. У місті Львові укладення документа та спадкування за заповітом врегульовувались окремими королівськими привілеями. Зокрема, привілей Владислава III від 16 липня 1444 року містив пункт, який впорядковував і встановлював порядок складення згаданих документів, оскільки “через невпорядковане і нерегулярне надання заповітів більша частина як спадкових, так й інших рухомих і нерухомих маєтків некорисно, ніби з вітром пропадає ... щоб будь-хто, який має львівське міське право, постановив би чи хотів би шляхом духівниці щось заповісти, нехай покличе до себе війта з двома лавниками, священика з громадським писарем, біля яких, як прийнято, складе умови чи розпорядження...”²⁵.

Згідно з дослідженнями польського архівіста К. Бадецького, окремі книги для запису тестаментів могли існувати вже з 40-х років XV ст., проте їхній найповніший список відображений лише в інвентарі від 1745 року. Налічувалось дев'ять томів з 1593–1598; 1579–1582; 1572–1604; 1628–1639; 1642–1655; 1660–1662; 1663–1691; 1691–1723; 1726–1744 років²⁶. Книги, що дійшли до наших днів, охоплюють 10 томів та хронологічні рамки з 1541 до 1701 року (1541–1559; 1544–1578;

1578–1590; 1579–1594; 1578–1666; 1625–1639; 1627–1641; 1642–1655; 1649–1659; 1688–1701)²⁷. У 1802 – 1803 роках вони були укладені в згаданих хронологічних межах і оправлені у нові палітурки²⁸. Веденням і оформленням книг займалась комісія присяжних, яка діяла регулярно під керівництвом вйта, у складі двох лавників, писаря лави і правного возного²⁹.

Заповіт, як і кожен юридичний документ, мав свій визначений формуляр. Для нього характерна тричастинна структура: вступний протокол, есхатокол (зміст документа), заключний протокол.

Вступний протокол розпочинався з інвокації. Поширені такі формули: коротка “In nomine Domini. Amen”, “W imie Panskie. Amen.” [“В ім’я Боже. Амінь”] або повна форма: “W Imie Troycie Przenaswiętszy, Oуса, Syna, Ducha Swiętego...” [“В ім’я Трійці Найсвятішої, Отця, Сина, Духа Святого...”], “W Imie Boga Oуса у Syna у Ducha Swiętego...” [“В ім’я Бога Отця і Сина і Духа Святого”].

Датація трапляється досить рідко. Вона вказувала рік, місяць, день (число) складення заповіту, інколи навіть годину. Датація містилась на початку або в кінці документа. Зокрема, у заповіті палітурника Павла Хвасткевича (1643 р.) час складення записаний після інтитуляції і аренги: “...dla tego dnia dzisieyszego ktory iest dzień czwarty kwietnia około godziny piętnastey przed południem, roku pańskiego tysiącznego szescsetnego czterdziestego ...”³⁰ [“... для того дня сьогоднішнього який є днем четвертого квітня коло години п’ятнадцятої перед полуднем, року Божого тисяча шістсот сорокового ...”], “Roku Bożego 1584 dnia dziewiątego lipca thoiesth w poniedziałek przed Swiętą Margorzethą”³¹ [“Року Божого 1548 дня дев’ятого липня, тобто в понеділок перед святом св. Малгожати”].

В інтитуляції згадувалось ім’я тестатора, прізвище чи прізвисько, рідше – його професійна приналежність, походження. Якщо авторство належало жінці, також вказувалось ім’я її чоловіка (або чоловіків, якщо шлюбів було декілька), інколи дівоче прізвище. “Ja Iakob Szymonowicz kupiec у mieszczanin Lwowski Syn nieboszczyka pana Bartosza Szymonowicza у Zophiey Przedzięki małzonkuw mieszczan lwowskich najmłodszy dziedzic...” (1645 р.) [“Я Якуб Шимонович львівський купець і міщанин, син небіжчика пана Бартоша Шимоновича і Софії Пшездзенки львівських міщан наймолодший спадкоємець ...”] або “Ja Anastasia niegdy ucciwego Andrzeia przezwiskiem Neyła kusnierza obywatela sniatynskiego małzonka...” (1650 р.) [“Я Анастасія дружина покійного Андрія на прізвисько Нейло кушніра міщанина снятинського ...”], “Ja Katharzyna Sawiczowa według małženstwa pierwszego, według wtorego Janowa...”³² (1633 р.) [“Я Катерина Савичова у першому шлюбі, у другому Янова ...”].

Контекст – найінформативніша частина заповіту, якій притаманні роздуми про смерть і вічне життя, розповіді (інколи детальні та емо-

ційні) про стосунки з дітьми, дружиною, родичами, про важливі події, життя під час епідемій, ворожих нападів чи інших катаклізмів тощо. Його складовими частинами були: аренда – філософські або юридично сформульовані причини складення акту, нарація – формула з визначенням стану фізичного і розумового здоров'я тестатора³³. За визначенням Я. Крохмаля, аренда – філософське обґрунтування необхідності складати заповіт, спричиненої несподіваністю та невизначеністю часу смерті³⁴. У заповітах львівських міщан важко чітко розмежувати аренгу і нарацію. Зокрема, Войцех Домагала Кшижакович, розпоряджаючись майном під час тривалої хвороби, писав у 1602 р.: “...będąc przez czas niemały od P[ana] Boga chorobami wielkimi złożony u upatrując te że m i u ż i e s t [...] na B o ż y m m i ł o s i e r d z i u , t r u d n o s i ę m a m d a l s z e g o ژی c i a n a s w i e c i e s p o d z i e w a ć p o s t a n o w i ł e m o s t a t n i ą w o ł ą s w o i e z o s t a w i ć u o p i s a ć...”³⁵ [“... будучи впродовж тривалого часу від Бога тяжкими хворобами прикутий і вбачаючи те, що вже є на Божому милосерді, навряд чи повинен сподіватися на життя, постановив свою останню волю залишити і описати”]. Міщанка Барбара Шольц-Станкльова писала заповіт (1637 р.) у молодому віці, також в часи важкої хвороби: “...w i d a ć w o ł a B o ژی a i s z i u s z s t e g o s w i a t a B o g w s z e c h m o g ą c y d o s i e b i e w z y w a ć m i e r a c z y , c h c ą c w p s z o d d u s z e y m o i e y u c z y n i ć d o b r z e a b ę d ą c i e s z c z e n a r o z u m i e z d r o w y m p o r z ą d e k t a k o w y z o s t a w i e...”³⁶ [... очевидно на те воля Божа, що вже з цього світу Бог Всемогутній мене до Себе прикликати волить, найперше бажаючи душі моїй добре зробити і перебуваючи ще при здоровому розумі, такий порядок залишаю].

Роздуми про смерть присутні у заповіті львівського міщанина палітурника Павла Хвасткевича “... i z z a r o w n o z i n s z y m i l u d z m i s m i e r t n y m i p o d l e g ł e m s m i e r c i n a d k t o r ą n i e m a s z n i c p e w n i e y s z e g o , a n a d g o d z i n e , u c z a s i e y n i c n i e p e w n i e y s z e g o , z e b y m z t e g o n ę d z n e g o p a d o ł u b e z s c a t e c z n e g o u g r u n t o w n e g o r o z p o r z ą d z e n i a d o b r m o i c h r u c h o m y c h i n i e r u c h o m y c h z a w i e r n ą p r a c ą m o i ą u s p o l n y m s t a r a n i e m m o i m z m a ł z o n k ą n a b y t y c h n i e z s z e d y ł...”³⁷ [“... однаково з іншими смертними людьми підвладний смерті понад яку не має нічого певнішого, а понад її годину і час нічого ненадійнішого, щоб тієї убогої юдолі без дієвого і детального розпорядження моїм рухомим і нерухомим майном, відданою працею моєю і спільним моїм з дружиною старанням, набутого не покинув ...”]. Проте трапляються поодинокі заповіти, у яких можливо виокремити згадані формули: “...u w a z a i ą c s m i e r t e l n o s c i o b l i g k t o r y w s z y s c z y n a t y m d o c z e s n y m s w i e c i e z y i ą c y m m o m e n t e m w y p ł a ć i ć m u s i e m y , n a l e ژی c ą d o t e y e x o l u c y e y u p o w i n n o s c i , k t o s i ę r o d z i u m i e r a ć m u s i . W i ę c u i a s t o s u i ą c s i ę w e w s z y t k i m d o W o ł i B o s k i e y c z e k a m p o ژی ą d a n e y g o d z i n y z a g r z e c h y m o i e k t o r e m i m w ژی c i u m o i m P a n a B o ژی a m e g o z m ł o d o s c i l a t o b r a r z ą ł , s e r d e c z n i e z a ł u i ą c , l u b o n a c i e l e s ł ą b y m n a u m y s l e i e d n a k u r o z u m i e z d r o w y m t a k ą o s t a t e c z n ą w o ł i m o i e y c z y n i e...”³⁸ [“зважаючи на борг смертності, який

всі хто живе на цьому скороминущому світі, виплатити повинні, належачи до повинності, що хто народжується померти повинен. Також і я повністю дотримуючись волі Божої чекаю бажаної години, за гріхи мої якими в житті моєму Бога мого з молодості літ ображав, щиро шкодую, слабкий тілом, але при свідомості і доброму розумові таку мою останню волю складаю ...”].

Диспозиція, основний зміст тестаменту, розпочиналась засвідченням віри і розпорядженнями щодо душі і тіла. Вона умовно поділяється на декілька частин, які наявні у кожному заповіті у довільній послідовності:

- розпорядження щодо тіла: виділення сум на похорон, вказівки де і як поховати тіло;
- розпорядження щодо душі: пожертви на храми, монастирі, виділення грошових сум чи іншого майна на милостиню, обіди убогим та інші побожні вчинки;
- розподіл рухомого та нерухомого майна між спадкоємцями: перелік речей, кому з близьких і скільки віддати, а хто вже одержав свою частину;
- список кредиторів і боржників, із зазначенням заборгованих чи позичених грошових сум або речей;
- призначення ексекторів (виконавців) заповіту та опікунів дружині, неповнолітнім дітям та незаміжнім дочкам.

Диспозиція переважно завершувалась декларацією права тестатора у випадку одужання змінити, доповнити або скасувати останню волю.

Есхатокол (заклучний протокол) складався з двох частин. Перша – підписи автора і свідків, які були присутні при укладенні документа. Переважно це копії заповітів, тому були лиш згадки про підписи, наявні в оригіналі. Вони включають прізвище, ім'я, посаду присутніх урядовців та свідків і запис „m[anu] p[ro]p[ri]a”. Про засвідчення документів детальніше уявлення дають заповіти кінця XVII ст., які містяться у книзі за 1688 – 1701 роки³⁹. Хто з тестаторів був писемний, той ставив свій підпис власноручно. Неписемні міщани засвідчували його знаком хреста. Після них стоять підписи священника, вїта або лавників, а також свідків, прикликаних до заповіту. Але у більшості документів фігурують лише підписи самого тестатора і священника. Другою частиною есхатокола був відбиток особистої печатки автора. Згадка про печатку трапилася тільки один раз. У заповіті Миколая Гелязіні (1629 р.): “Podpisuie sie na tey ordinatyeu moiey, u pieczęć swą przykłądam własną...”, і зазначено місце, де в оригіналі була печатка⁴⁰.

Як зазначалось вище, заповіт переважно складався у випадку хвороби, проте іноді людина видужувала, і з часом деякі пункти втрачали свою актуальність та виникала потреба в їх зміні, доповненні або скасуванні. Відомий львівський міщанин Павло Кампіан змінював свою

останню волю три рази. Але зберігся лише третій заповіт, який доповнює два попередніх і датується 1600 р. Його син Мартин Кампіан два рази: перший – під час пошесті у Львові у 1623, другий – у 1629 році, перед самою смертю⁴¹. Збереглося два заповіти міщанки Христини Коломийської: один із 1651 р., другий з 1654 р., який доповнює та скасовує окремі пункти попереднього⁴². Тож правової сили заповіт набирає лише після смерті тестатора.

Мотивами, які спонукали до оформлення останньої волі, було прагнення залишити чіткі розпорядження з метою уникнення майнових суперечок та тривалих судових процесів між спадкоємцями, крім того, впорядкувати земні справи, подбати про церковні пожертви, милостинню убогим та інші побожні вчинки.

Нижче публікуються 5 заповітів львівських міщан за 1632–1688 роки. Документи подано зі збереженням правопису оригіналу. Скорочення розкриваються у квадратних дужках. Закінчення аркушів позначені двома скісними рисками (//). Інформація про місце проживання, професію, відомості про батьків, чоловіків тестаторів почерпнута із урядових вписів, які передують тексту заповіту.

¹ *Borkowska M.* Dekret w niebieskim ferowany parlamencie. Wybór testamentów z XVII – XVIII wieku. – Kraków, 1984. – S. 8

² *Дашкевич Я., Трыярский Э.* Армяно-кипчакское завещание из Львова 1617 г. и современный ему перевод // *Rocznik orientalistyczny.* – 1974. – Т. XXXVI. – З. 2. – S. 119–126; *Дашкевич Я.* Типологія актів з історії щоденного життя Львова. (Вірменська колонія кін. XVI–поч. XVII ст.) // *Український археографічний щорічник.* – 1999. – Випуск 3–4. – С. 169–198.

³ *Александрович В.* Образотворчі напрями в діяльності майстрів західноукраїнського малярства XVI – XVII століть // *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка (ЗНТШ).* – 1994. – Том ССХХVII. – С. 57–87; *Його ж.* Львівські малярі кінця XVI століття. – Львів, 1998; *Його ж.* Найдавніший заповіт українського митця. Тестамент львівського маляра середини XVI століття Федора (1557) // *Пам'ять століть.* – 2004. – № 5. – С. 24–29.

⁴ *Замостяник І.* Заповіт львівського протопопа Григорія Негребецького з 1624 року // *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії.* – 2007. – Число 5. – С. 324–330.

⁵ *Шестакова Н.* Родини Стрілецьких і Красовських у Львові II пол. XVII – поч. XVIII ст. // *ЗНТШ.* – 2000. – Том ССXL. – С. 247–254.

⁶ *Демченко Л.* Волинські тестаменти XVI ст.: дипломатичний аналіз // *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. НАНУ Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.* – 1997. – Т. 2. – С. 35–48; *Ей же.* Волинские завещания XVI в. в Литовской метрике: источниковедческий аспект // *Lietuvos Metrika. 1991 – 1996 metų tyrinėjimai.* – Vilnius, 1998. – S. 134–148; Публікації: *Демченко Л.* Тестаменти княжого роду Збараських // *Архіви України.* – 1996. – № 4–6. – С. 26–36; *Її ж.* Заповіт княжни Гальшки Острозької 1579 р. березня 16 // *Острозька давнина. Дослідження і матеріали.* – 1995. – Т. 1. – С. 110–111; *Її ж.* Майнові розпорядження волинських шляхтичів за матеріалами тестаментів та реєстрів спадкового майна // *Архіви України.* – 2004. – № 1–2. – С. 112–147.

⁷ *Вінниченко О.* Заповіти шляхти Руського воєводства I пол. XVIII ст. (На матеріалах реляційних книг Львівського гродського суду) // ЗНТШ. – 2006. – Том. ССЛІ. – С. 663–686; *Її ж.* Формуляр шляхетського заповіту першої половини XVIII століття (спроба дипломатичного аналізу) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2008. – Вип. XI – XII. – С. 527–555; *Її ж.* Засвідчення і свідки шляхетських тестаментів першої половини XVIII ст. (за матеріалами Львівського гродського суду) // УІЖ. – 2008. – № 5. – С. 68–87.

⁸ *Старченко Н.* Шлюбна стратегія вдів і кілька проблем навколо неї (шляхетська Волинь кінця XVI ст.) // Київська старовина. – 2000. – № 6. – С. 58–74; 2001. – № 1. – С. 42–63; 2001. – № 4. – С. 20–42.

⁹ *Лисенко С.* Тестамент Павла Незабитовського з 1740 р. як генеалогічне джерело // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2003. – Вип. VII. – С. 539–545.

¹⁰ *Барловська А.* Духівниці як культурно-історичні пам'ятки XVII–XVIII ст. // Сіверянський літопис. – 1998. – № 1. – С. 54–59; *Її ж.* До питання про родинні пріоритети козацької старшини II пол. XVII–XVIII ст. (За матеріалами духовних заповітів) // Сіверянський літопис. – 2000. – № 1. – С. 33–36.

¹¹ *Ситий І.* Тестамент Якова Кіндратовича Лизогуба // Пам'ять століть. – 1996. – № 3. – С. 10–14.

¹² *Łoziński W.* Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI–XVII wieku. – Lwów, 1902.; *Łoziński W.* Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku. – Т. 1. Czasy i ludzie. – Kraków, 1960.

¹³ *Dąbkowski P.* Prawo prywatne Polskie. – Т. II. – Lwów, 1911. – S. 66–106; *Dobrowolski K.* Włościańskie rozporządzenie ostatniej woli na Podhalu w XVII i XVIII w. – Kraków, 1933; *Badecki K.* Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. – Том III. – Lwów, 1935. – S. 97–102; *Hedemann O.* Testamenty brasławsko-dziśnieńskie XVII–XVIII wieku jako źródło historyczne. – Wilno, 1935.

¹⁴ Детальніше огляд статей та публікацій див.: *Muszyńska J.* Testamenty mieszczan szydlowieckich ... – S. 15–16; *Вінниченко О.* Заповіти шляхти Руського воєводства ... – С. 663–664.

¹⁵ *Krochmal J.* Przemyskie testamenty staropolskie // Rocznik historyczno-archiwalny. – 1989. – Т. VI. – S. 133–160; *Hrynkiewicz J.* Przemyskie testamenty i inwentarzy pośmiertne (XVI – XVIII w.) // Rocznik Przemyski. – 2008. – Т. 44. – Z. 4.

¹⁶ *Muszyńska J.* Testamenty mieszczan szydlowieckich z lat 1638–1645 // Szydłowiec. Z dziejów miasta. Materiały sesji popularnonaukowej 20 lutego 1999. – Szydłowiec, 1999. – S. 15–34.

¹⁷ Testamenty mieszczan wojnickich 1599–1809. / Oprac. i wyd. Dymmel P. – Wojnicz, 1997.

¹⁸ *Żerek-Kleszcz H.* Testamenty mieszczan pabianickich w XVII–XVIII wieku // Pabianiciana. – 1992. – Т. 1. – S. 37–50.

¹⁹ *Sowina U.* Najstarsze sieradzkie testamenty mieszczańskie z początku XVI w. Analiza źródłowa // Kwartalnik historii kultury materialnej. – 1991. – R. XXXIX. – Nr. 1. – S. 3–25.

²⁰ *Maciejewski T.* Dziedziczenie testamentowe w prawie miast pruskich // Prawo wczoraj i dziś. / Pod red. Bałtrusajtys G. – Warszawa, 2000. – S. 173–188.

²¹ *Sowina U.* Najstarsze sieradzkie testamenty ... – S. 3.

²² *Maciejewski T.* Dziedziczenie testamentowe ... – S. 174.

²³ *Szczerbic P.* Speculum Saxonum. – Lwów, 1581. – S. 444; *Groicki B.* Artykuły prawa majdeburskiego. – Warszawa, 1954. – S. 56.

- ²⁴ *Szczerbicz P.* Speculum ... – S. 155; *Groicki B.* Artykuły ... – S. 56–57.
- ²⁵ Привілеї міста Львова / Упор. М. Капраль – Л., 1998. – С. 93.
- ²⁶ *Badecki K.* Archiwum ... – S. 89.
- ²⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАЛ України), фонд 52 (Магістрат м. Львова), опис 2, справи 334–343.
- ²⁸ *Badecki K.* Archiwum ... – S. 89.
- ²⁹ Ibidem. – S. 88.
- ³⁰ ЦДАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 341, арк. 33.
- ³¹ Там само, спр. 336, с. 157. Також див. тестаменти: Терези Шольц Вольфович (1641 р.), спр. 340, арк. 983 і Анни Полеховичівни (1699 р.), спр. 343, арк. 237–238.
- ³² Там само, спр. 341, с. 157, 492; спр. 340, с. 434.
- ³³ *Дашкевич Я.* Типологія актів ... – С. 177.
- ³⁴ *Krochmal J.* Przemyskie testamenty ... – S. 137.
- ³⁵ ЦДАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 338, арк. 295.
- ³⁶ Там само, спр. 338, арк. 732.
- ³⁷ Там само, спр. 341, арк. 33.
- ³⁸ Там само, спр. 343, арк. 5–6.
- ³⁹ Там само, спр. 343, арк. 111–112, с. 209.
- ⁴⁰ Там само, спр. 340, арк. 190.
- ⁴¹ *W. Łoziński.* Patryciat i mieszczaństwo ... – S. 87, 111.
- ⁴² ЦДАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 341, арк. 667, арк. 750.

№ 1

Заповіт Ядвіги Зичливої⁴³

1632 р., липня 2

W imię Panskie. Amen.

Ja Jadwiga Sobanska, małżonka Woyciecha Zyczliwego⁴⁴ mularza, isz mie Pan Bog nawiedził chorobą, w ktorey iako nie pewnieyszego ma kozdy spodziewac się smierci, dlaczego niezycząc ia, aby dziatki me z Oycem swym, a małżonkem mym iakich tarbaciey zazywać mieli. Albowiem isz mie P[an] Bog tak sobie umiłował, ze mie przez długi czas ciężką chorobą zložyc raczył ze tesz nietylko pozywienia zarobic mi trudno było, ale tesz y gospodarstwo me wielką uyme cierpiało, skąd y niektore dluzki poczyniec sie musiały, y zbioru, ktory nam Pan Bog był dał, vyna sie niemała stała, dla ktorych to przyczyn, takową swą wolą ostateczną czynie.

Naprzod dusze mą Panu Bogu wszechmogącemu oddaie, oswiadczaiąc się przed nim y aniolami iego, ze w wierze katolickiey z tego // swiata zchodzę a ciało uciwemu pogrzebowi przy kościele Oycow Bernardinow⁴⁵ zlecam, strony zas dziatek mych, iako naipirwsze[g]o syna Macieia, ktory został był mnichem u Oycow Karmelitow⁴⁶ na Garczarski ulicy, ale isz iusz to lath ośm, iako we Mścislawiu⁴⁷ umarł, przetosz isz tak ociec iego, iako y ia matka przeżylizmy go, tedy wedle Prawa Miasta tego niemaia się Oycowie zadney successiey upominac, bo im nieprzy-nalerzy nic, wszakosz względem iałmuzny, aby wniwczym nietrudnili naznaczam im grzywien pięć. Co sie tknie Anny corki mey, Kaspra Rzeznika małzonki takze y drugiy corki Helzbiety, ktora iest za Wiewiorką Piekarzem, tym obiema isz nietylko wesela, wyprawy ozdobne, ale tesz y zapomozenia sie wgotowiznie dawały. Taksze y Pawłowi Aptekarczykowi, nakładając iemu tak do nauk szkolnych, iako

tesz przy cwiczeniu rzemiesła, aby sobie umiał pozywienie zarabiac, tudziesz nie // bez kosztu, gdy sie wyprawiało go do Wielkiej Polski.

Naostatek y Woyciech syn moi, ktory sie wyuczyl rzemiesła krawieckie[g]o ten zaś nietylko, aby wedle kosztow na niego podiętych miał sie spodziwac iakich po mnie spatkow, snadzby y nic successiey ponosić niemiał, a to dla przyczyn pewnych, przez nieposłuszenstwo, y występki iego podiętych, przez ktore nietylko do szkod wielkich, tak w domu przez niego, iako y u ludzi poczynionych, iako y nakładow na niego y potrzebek iego wyłożonych, przez ktore niegodziłoby sie iaką czastke ukazac, wszakosz ia patrząc na słabość zdrowia iego, prosze małzonka swego, a oycza iego aby na niego politowanie miał, a przypuscił go po smierci swey rowno z drugimi do successiey. Wszakosz tego przestrzegam aby oycza niwczym nietrudnił, poki zdrowia mu Pan Bog uzyczy, y aby starał sie o łaske oycowską y na nią zarabiał, a gdyby oycza Pan Bog z tego swiata zdiac raczył, tam dopiro ma sie successiey upominac. // Strony zas Sophiey corki mey najmłodszy, ta isz niewzięła odemnie okrom niektorych sukienek ku odzisce, tedy odkazuie iey letnik swoi turecky, katanke tabinową, czapke y obrączke srebrną pozłocistą, y koszulki moie iakie są taksze pościółke, to iest trzy poduszek y z pierzyną, którą iey ociec da, czym sie ona contentowac powinna, y oycu odwdzięczac y odsługowac, a posłuszną byc ma, a potym rowno z drugimi successiey po oycu czekać ma. Małzonkowi zaś memu na imie Woyciechowi, isz dla złego zdrowia mego wiele szkod ponosił, przez ktore y długi niektore poczynić sie musiały, dla tegosz ruchome rzeczy me wszystkie, okrom tych co sie wzwysz pomieniło, onemu daię, y daruie, nie chcąc aby dzieieci me ktore tak syn iako y corka małzonka mego trudnic miała, ale przynim coby kolwiek ostalo, to zostawac ma. Co sie zaś tydze dobr stoiących, w ktorych wedle Wielkierza Miasta tego mam // trzecią część, tedy tych wszystkich małzonkowi uzywanie do zycia iego puszczam, y panem do zywochim czynie. Nadto na teyze trzeciy części moiey dobr stoiących wsytkich, temusz małzonkowi memu summe złotych osm seth polskich zeznawam zapisuie, y assecuruie chcąc tego aby onego moi potomkowie nietrudnili, ale go tak przy dozywociu, iako y przy summie złotych osm seth zachowali, y tey moiey ostatni woli niwczym niesprzeciwiali sie. Na małzonka tesz swego te powinność klade y onego obowięzuie aby ciału memu pogrzeb przystoiny u Oycow Bernardinow sprawił, iałmuzne przystoiną dał czeladzi zasłużone zapłacił, y długi, y ciężary wszystkie o ktorych wie znosił.

ЦДІАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 340, арк. 360–366.

⁴³ Мешкала у Галицькому передмісті Львова, в будинку, який знаходився за костелом монастиря бернардинів, між будинками Капіносоським та Гембіни.

⁴⁴ Займав також посаду підвійта Галицького передмістя.

⁴⁵ Монастир ордену бернардинів та костел св. Андрія існували у Львові вже з XVст. Монастир знаходився за межами міських мурів у Галицькому передмісті (тепер церква св. Андрія Первозванного, оо. василіан).

⁴⁶ Монастир та костел Благовіщення Діви Марії ордену кармелітів взутих засновані у 1614 р. Розташовувались у Галицькому передмісті на Гончарській вулиці. Монастир знесений у II пол. XVIII ст.

⁴⁷ Місто Мсціслав знаходилось на території Великого князівства Литовського, у Мсціславському воєводстві. (тепер територія Білорусі).

№ 1

Заповіт Ядвіги Зичливої

В ім'я Господа. Амінь.

Я, Ядвіга Собанська, дружина Войцеха Зичливого – муляра, через те що зіслав мені Бог хворобу, в якій кожен повинен сподіватися смерті, для того я не бажаючи, щоб дітки мої з батьком своїм, а моїм чоловіком, не зазнавали якихось турбацій. Мене Бог так облюбував, що довгий час тяжкою хворобою волів навідати, так що не лише на проживу мені тяжко було заробити, але теж господарство моє великі збитки мало, звідки і деякі борги були зроблені, і майну, яке нам Бог дав, немала шкода сталась, для тих причин, таку свою останню волю чиню.

Спершу душу мою Богу всемогутньому віддаю, засвідчуючи перед Ним та ангелами Його, що у вірі католицькій з цього світу сжоджу, а тіло доручаю пристойно поховати при костелі отців бернардинів, щодо дітей моїх, зокрема найпершого сина Мацея, котрий був монахом у отців кармелітів на Гончарській вулиці, але вже ось вісім років, як в Мсціславі помер, оскільки його батько, як і я його мати, пережили його, тоді згідно з Правом Міста цього, не повинні отці ніякої спадщини вимагати, бо їм нічого не належить, але як пожертву, щоб нічим не турбували, призначаю їм п'ять гривень. Що стосується Анни дочки моєї, дружини Каспера Різника, також і другої дочки Ельжбети, одруженої з Вевьоркою Пекарем, їм обом не лише весілля, посаги коштовні, але також і допомогу грошима давала. Також і Палові Аптекаричкови на шкільну науку видали, і під час навчання ремеслу, аби вмів собі на прожиття заробляти, також не без видатків, коли його відправляли до Великопольщі.

На закінчення, і син мій Войцех, який вивчився кравецького ремесла, той не лише зважаючи на кошти витрачені на нього не мав би сподіватись, якогось майна по мені, а також і спадщини не мав би отримати, а то через певні причини: через непослух, і проступки його, які спричинили не лише великі шкоди вдома, а й іншим людям, через витрати зроблені на нього і його потреби, тому не годилося б будь-яку частку виділяти, проте зважаючи на слабкість його здоров'я, прошу свого чоловіка, його батька, щоб змилосердився над ним, і по своїй смерті допустив на рівні з іншими до спадщини. Проте з застереженням, щоб батька нічим не турбував, допоки здоров'я йому Бог дасть, і щоб старався про батьківську ласку і на неї заробляв, а коли б батька Бог з цього світу забрати зволив, лише тоді може домагатися спадщини.

Щодо дочки моєї наймолодшої Софії, та ж нічого не взяла від мене, крім деякого одягу, тоді заповідаю їй літник свій турецький, табінову катанку, шапку і срібну позолочену обруку, і сорочечки мої які є, також постіль, тобто три подушки і перина, яку їй батько дасть, чим вона задовольнитись повинна, а батькові віддячувати, прислужувати і бути покірною, а потім повинна нарівні з іншими чекати спадщини по батькові.

А чоловікові моему на ім'я Войцех, оскільки через моє погане здоров'я значних збитків зазнав, через що і борги деякі необхідно було зробити, тому всі свої рухомі речі, крім перелічених вище, йому даю і дарую, не бажаючи, щоб діти мої, ані син ані дочка, чоловіка мого турбували, але що при ньому залишилось би, те залишатись повинне. Що стосується нерухомого майна, в якому мені, за Вількером Міста, належить третя частина, тоді її всю віддаю чоловікові в уживання до його смерті і пожиттєвим власником призначаю. Крім

того, на тій ж моїй третій частині у нерухомому майні, тому ж чоловікові моєму суму вісімсот злотих польських визнаю, записую і забезпечую, бажаючи щоб мої потомки його не турбували, але як при пожиттєвій власності, так і при сумі вісімсот злотих залишили, і цій моїй останній волі не перечили. Чоловіка свого також збов'язую, щоб тілу моєму пристойний похорон у Отців Бернардинців справив, милостиню пристойну дав, челяді заслужене виплатив, всі борги і повинності, про які знає платив.

№ 2

Заповіт Якуба Туробінчика⁴⁸

1632 р., грудня 2

Ia Iakub Miodowar przedmieszczanin lwowsky, będąc z przypadku niespodziewanego chorobą od Pana Boga nawiedziony, gdziebym się z niey wylezeć niemógł, takowy ostatni woli moiey porządek y zeznanie czynie.

Iz wziąłem pierwszą małżonkę moie na imie Barbare z domu Pana Lurensa Smita która tam na służbie była; z tą nie wziąłem zadnych posagow, ani dostatkow, okrom iedney sukni y niektorych koszulek, które ona dosiё blahe według swey conditiei miała. Z nią mieszkaiąc dał mi się Pan Bog dorobić, zem kupił chałupkę y z gruntem tu na Kampianowey Woli leżącą za złotych sto dwadzieścia, według zapisu urzędowego, która chałupka acz zła barzo była iednak ze mieszkaiłem w niey z pierszą małżonką moią, y z tą teraznieyszą, a ze się iuz barzo zwałhła y zgniła, choć się często poprawiała trudno w niey mieszkaić było, przeto z tą teraznieyszą moią małżonką Anną przebudowałem ią, y gdzie piekarnia przed tym była, y z przyboczkiem teraz postawiłem tamze z nowego drzewa izbę y podle niey izdebkę, y sad ogrodziłem // porządnie, co mie wszystko nie mało kosztuie. Dał mi Pan Bog z pierszą małżonką dwoie coreczek Katarzynę y Halszkę. Katarzyna starsza ta podczas powietsza gdy tu we Lwowie panowało, tegosz czasu kiedy y matka powietszem umarła, iednak ze dnia trzeciego po matce, boch my się byli wszyscy w domu zapowietrzyli. Po smierci małżonki moiey pierszey zostało w gotowych pieniądzech przy mnie złotych sto, pasy trzy srebrne centkowe białe, z których ieden namnieyszy po smierci małżonki moiey dałem do klasztoru Oycow Karmelitow na Garczarską ulicy, tam gdzie iest pochowana y z corką, aby za duszę ich P[ana] Boga prosili, dwa które zostali te y teraz są przy mnie do tego łyaska srebrna została y czareczka mała srebrna, guzikow srebrnych małych do zupana odlewanych graniastych zostało № 23 więtrzych, a mnieyszych 12, do tych z tą teraznieyszą małżonką moią dałem dorobić № 12, które y teraz przy sukniach moich wszystkie są.

Moskiewskich groszow zostało pułczwarta złotego, które y teraz są, poscieli wszystkiey zostało, pierzyna iedna y // trzy głównych poduszek, suknie nieboszczki dwie, iedna bronatna która y teraz iest, druga zielona którą dziewczyna Halszka schodziła.

Husty obruski trzy, dwie poszwie y dwa reczniki zostali bo nieboszczka niewiele przyrabiać mogła gdysz ustawicznie chorowała.

O więcey nie wiem iezeli co było, tedy gdyzmy się być przed powietrzem wyprowadzili do wsi do Czyszek z domu pobrano y wykradziono, iako tesz y naczynia domowe ktorego acz niewiele było, y te wszystkie, pod ten czas z domu zli ludzie wykradli.

Zostało przy tym po smierci małżonki moiey Barbary krowa y iałowiczka, krowa zdechła prętko po smierci iey, iałowka została, gęsi tesz zostało było dzieścioro, iedna kokosz, y ieden wieprzek.

Poiąłem potym drugą te teraznieyszą małzonkę z domu Paniey Mattysowey Kisiółkowej Annę wdowę, z którą mi się Pan Bog dał za spolną pracą y staraniem iako kolwiek chleba dorobić, y dziełek dał mi Pan Bog z nią troyko zplodzić, które dziatki y z teraznieyszą małzonką moią a matką swą aby pokoy // mieli tak względem macierzystych iako tesz y oyczystych części od corki moiey Halszki, tedy tak względem trzeci części macierzystey ktoraby na nie przypadać miała iako tesz y względem części oyczystych ktore by na nie po smierci moiey tak wstoiącey maieństwce iako tesz wrzeczach ruchomych przypadały, naznaczam iey na odprawę ze wszystkim naprzod dwiescie złotych gotowych pieniędzy, gdy ią Pan Bog w iakim stanie postanowi zeby iey (bez wszelakiego płatu odliczone były), przy tym dwa pasy srebrne centkowe przy mnie pozostałe maia iey być oddane, nad to weseliczko uczciwe skromniochne według ubostwa, y conditiei moiey, ma iey być sprawione, także wyprawkę skromną teraznieysza małzonka moia albo dziatki z wtorego małżeństwa, bądź iey opiekunowie maia iey dać, co wszystko gdy iey oddano będzie niema się iuz nic a nic więcey tak w[z]zględem części macierzystey iako y oyczystych upominać ale się tym contentować powinna, bo się iey zadna przez to krzywdą nie dzieie, gdyz z ubożego zbioru mego y // względem gruntu na iey część macierzystą y oyczystą ledwo by się iey tylo dostać mogło, ale zabiegając zgodzie y miłości między dziatkami y teraznieyszą żoną moią takowy porządek czynie y zostawuie, pod błogosławienstwem oycowskim chcąc aby był nienaruszenie zachowany, także dla wychowania, y cwiczenia dobrego Halszka corka moia poki zamąż nie poydzie ma mieszkać przy teraznieszey małzonce moiey, iezeli tego wdzięczna będzie, a gdzieby tesz nie contentowała się mieyscem przy małzonce moiey, tedy ma bydz dana kędy na służbę do domu iakiego poczciwego mieyskiego.

A iz teraznieysza małzonka moia Anna wiernie ze mną pracowała y starała się o wszelakie pozywienie, y około zdrowia mego y dziełek wychowania, tak iako przystoi sprawowała się, przeto one we wszystkich dobrch ktore kolwiek po smierci moiey zostaną (okrom tych Halsce corce moiey naznaczonych) panią dożywotnią czynie, poty poki by zamąż nie poszła zostawuiąc dziatkom za // opiekuny P[ana] Boga naprzod, a potym P[ana] Thomasa Kisiółka, y P[ana] Kaspra Jozephowicza aptekarza, prosząc ich uniezenie, aby na mieyscu Bozym, y moim przy pozostałej małzonce moiey, o dziatkach moich radzili, y onym do wychowania uczciwego dopomogli, Pan Bog im za to sowitą nagrodą będzie, y na miłych ich ze dziateczkach pobłogosławi.

Małzonce moiey wolno będzie przybrać sobie za opiekuna kogo sama zechce, ktorey miłości, y dobrym uczynkom poruczam, aby za dusze moje P[ana] Boga prosić nieprzepominała.

Ta tedy iest ostatnia wola y porządek moy, ktory iezeli mię Pan Bog do pierwszego dobrego zdrowia przywróci, wolno mi będzie znieść.

Działo się dnia 2 grudnia roku 1632 opodal na przedmiesciu Lwowskim Halickim.

Ia Marcin Wolsky iako proszony od Pana Iakuba Miodowara iz sam pisać nie umie imieniem iego podpisuie się iz ta ostatnia wola iego iest.

ЦДІАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 340, арк. 390–397.

⁴⁸ Медовар, мешкав у власному будинку на Галицькому передмісті, на вулиці Тембрицькій, між будинками Якуба Опухлого пекаря та Яна Мухи котляра.

№ 2

Заповіт Якуба Туробінчика

Я, Якуб Медовар, львівський передміщанин, будучи з несподіваного випадку від Бога хворобою уражений, якщо б з неї вилежатися не зміг, такий останньої волі моєї порядок і зізнання роблю.

Оскільки взяв першу дружину мою на ім'я Барбара з дому пана Люренса Сміта, котра там на службі була; з нею не взяв жодних посагів, ані достатків, окрім одної сукні і деяких сорочечок, які вона досить нужденні, відповідно до свого становища, мала. Мешкаючи з нею дав Бог доробитись, що купив халупку з ґрунтом, яка знаходиться тут на Кампіановій Волі, за злотих сто двадцять, згідно з урядовим записом, котра халупка була в дуже поганому стані, однак мешкав у ній з своєю першою дружиною, і з тою теперішньою; і оскільки вже дуже спорохнявіла і зігнила, хоча часто ремонтувалась важко в ній було жити, тому з теперішньою моєю дружиною Анною перебудував її. І де перед тим була пекарня, і з флігелем тепер збудував там з нового дерева світлицю і біля неї світличку, і добротно обгородив сад, це все мені не мало коштувало. Дав мені Бог з першою дружиною дві донечки – Катерину і Гальшку. Старша Катерина під час епідемії, яка була у Львові, в той же час коли і мати її, померла три дні по матері, бо ми всі вдома заразились. Після смерті моєї першої дружини готівкою при мені залишилось злотих сто, три срібних білих центкових пояси, з яких один найменший після смерті моєї дружини дав до монастиря Отців Кармелітів на Гончарській вулиці, там де з дочкою є похована, щоб за їхні душі Бога молили, два які залишились і тепер є при мені, до того залишилась срібна ложка і чарочка мала срібна, малих срібних литих гранястих гудзиків до жупана залишилось № 23 більших, і № 12 менших, до них з теперішньою дружиною моєю доробив № 12, які і тепер є всі на моєму одязі.

Московських грошів залишилось півчверті злотого, котрі і тепер є, постелі всієї залишилось одна перина і три подушки під голову, дві суконки небіжчиці, одна брунатна, яка і тепер є, друга зелена, яку дівчина Гальшка зносила.

Білизна: три скатертинки, дві пошивки і два рушники залишились, бо небіжчиця небагато могла робити, оскільки постійно хворіла.

Про більше нічого не знаю, якщо щось і було, то коли ми, втікаючи від епідемії, виїхали до села Чишки, з будинку забрано і викрадено, також і домашнє начиння якого небагато було, але і це все в цей час злі люди з дому вкрали.

Також після смерті дружини моєї Барбари залишились корова і ялівка, корова здохла невдовзі після її смерті, а ялівка залишилась, гусей залишилось близько десяти, одна кокошка і одине порося.

Потім взяв другу, теперішню, дружину з дому Пані Матисової Кісьолкової вдову Анну, з котрою Бог дав якось спільною працею і старанням хліба доробитись, і діток дав мені Бог з нею трьох народити, щоб дітки і з теперішньою дружиною моєю, а матір'ю своєю, аби клопотів не мали, зважаючи на материнську і батьківську частки, від дочки моєї Гальшки, тоді зважаючи на третю материнську частину, яка б їй належати мала, а також батьківські, котрі б вона мала отримати після моєї смерті як в нерухомій маєтності, так і в рухомих речах, тоді призначаю їй на виправу найперше готівкою двісті злотих, в будь-якому стані, в якому б Бог її постановив (щоб без будь-якого зволікання відраховані були), при тому два пояси срібні центкові, які при мені залишились, їй віддати,

також весіллячко порядне і скромненьке, відповідно до убозтва і становища мого, необхідно їй справити, також скромний посаг теперішня дружина моя або дітки від другого шлюбу чи її опікуни повинні їй дати, а коли це все буде їй віддано, вона не повинна більше домагатися ні материнської ні батьківської частин, але тим задовольнитись, бо їй жодна кривда тим не робиться, оскільки з убогого майна мого і ґрунту, за її маринську і батьківську частини, навряд чи змогла б отримати більше, але забезпечуючи згоду поміж дітками і теперішньою дружиною моєю такий порядок встановлюю і залишаю під батьківським благословенням, бажаючи, щоб він був непорушно збережений. Також для доброго виховання і освіти моя дочка Гальшка, допоки заміж, не піде повинна мешкати при теперішній моїй дружині, якщо б за це вдячна була, а якщо б не вдовольнилась місцем при моїй дружині, тоді віддати десь на службу до якогось поштового міського дому.

А оскільки теперішня моя дружина Анна вірно зі мною працювала і старалась про всяку поживу, і біля мого здоров'я і виховання діток достойно клопоталась, тому її призначаю пожиттєвою власницею всього свого майна, яке б після моєї смерті залишилось (крім того, яке дочці Гальщі визначене), але доти, доки б заміж не вийшла, залишаючи діткам за опікуна найперше Бога, а потім пана Томаша Кісьолка, і пана Каспера Юзефовича аптекаря, покірно просячи їх, щоби на Божому місці і моєму, радили про дітей моїй дружині і у порядному вихованні допомагали, Бог за це їх щедро винагородить, і милими дітками їхніми поблагословить.

Моїй дружині можна буде обрати за опікуна кого сама захоче, щоб Бога за душу мою молити не забувала, любові і добрим вчинкам її доручаю.

Така є тоді остання воля і порядок мій, яку, якщо б мене Бог до першого доброго здоров'я повернув, мені можна буде скасувати.

Діялося дня 2 грудня року 1632 недалеко на Галицькому львівському передмісті.

Я, Мартин Вольський, як запрошений від пана Якуба Медовара, оскільки він сам писати не вміє, його ім'ям підписуюсь, що ця остання воля є його.

№ 3

Заповіт Катерини Савичової⁴⁹

1633 р., грудня 3

W imie panskie. Amen.

Ia Katharzyna Sawiczowa według małženstwa pierwszego⁵⁰, według wtorego⁵¹ Ianowa będąc od P[ana] Boga chorobą złożona, y pamiętaiąc na ostatni kres żywota swego niepewny, y przy tym zycząc sobie, aby porządek swiętobliwy, nietylko względem duszy, ale y względem ciała po odsciu moim z tego swiata, dla pokoju potomnego, między dziatkami // memi y małzonkiem moim był warowany, teraz poki ieszcze iestem zdrowa na umysle z dobrym rozsądkiem, y pozwoleniem małżonka, y dziatek moich takowy porządek y ostatnią wolą moie oznaymuie.

Naprzod Panu Bogu w Troycy iedynemu dusze moie poruczam, ciało grzeszne ziemi zas oddaie, ktore po zesciu moim aby przystoinym Chrzescianskim obycaziem, przez dziatki moie w Cerkwi w Miescie tytuła Wniebowzięcia B P M⁵² pogrzebione było obowięzuie, na ktory z dobr pozostalych moich ma być nakład uczyniony.

Druga. Cerkwi pomienionej gdzie ciało moje położone będzie ma być przez dziatki moje złotych polskich piędziesiąt oddano za które aby Bractwo Ruskie⁵³ obraz pięknie umalowany nad Cathedralą kaznodziejską *iuxta valorem** sprawiwszy postawiło prosze.

Trzecia. Dłuszki małe iesliby się iakie naidowały otych dziatki moje według // osobnego rejestrzyku odemnie im zostawionego, powinni zawiadywać y płacić ich.

Czwarta. Zeznawam iż był warunek przez ludzkie czasu wtorego małženstwa między mną a Panem Ianem Koronką, wtorym małżonkiem moim taki postanowiony. Iż iako iego osobnie nabyte dobra po śmierci na pokrewnych bliższych iego obracać się miały, tak też moje mnie od P[ana] Boga dane, y przynabyte tym ze sposobem, po śmierci mey dziatkom moim wcale dostawać się mieli, y lubo ten zobopolny zapis nie iest urzędownie potwierdzony, iednak teraz za zgodnym y spolnym zezwoleniem Pana Iana Koronki wtorego małżonka mego z dziatkami memi pierwszego małženstwa, na imie Ianem Sawiczem synem y Iustiną corkom, także z Anastasyą aby pokoy wiekuisty po zesciu moim między onemi // zostawał, y miłość nierozdzielna była, to y teraz *cum matura deliberatione*** potwierdzam mianowicie Pan Ian małżonek moy to co iest iego własnego, y wręku iego wszytko bez zadnego impedimentu, y zadawania przysięgi tak od dziatek moich, iako y od kogo kolwiek wcale przy tym zostawa, a do dobr tak stojących, iako y ruchomych wszelakich na mię y dziatki moje po pierwszym małżonku spadłych nie ma participować, ani ich pożywać, o zadnych ciężarach y długach (iesliby iakie były) nie ma zawiadywać, ale wolnym ma zostawać także też pomieniony syn z corką moją Iustiną ktorym się zostają stojące y ruchome wszelakie dobra moje osobne, po zniesieniu ciężarów nie mają się do zadnych dobr osobnych małżonka mego Pana Iana własnych mieszać ich przywłaszczać, y o iakie preatensie kłopotać, y // pożywać się z nim pod groźnym Sądem Bożym obojga stronom, ale wzajemnie po ześciu moim z tego swiata odebrawszy co czyie iest mimo plebiscit Miasta tego z sobą się kwitować. A iż z pomienionym P[anem] Ianem Koronką, wtorym małżonkiem moim spłodzona iest coreczka mała na imie Anastasia, tedy ją względem macierzyńskiej miłości mojej, ku dziecięciu naznaczam one z własnych osobnych dobr moich stojących y ruchomych w Mieście będących w summie pieniężney złotych polskich czterysta, które pomieniony syn moy Ian z corką moją Iustiną, po zesciu moim z tego swiata, z kramnych pieniężnych towarów, albo towarami według kramarskiego szacunku do rąk oycu, a małżonkowi memu czasu inwentrza wcale oddać one bez zadnych kłopotów powinni. // Z tym dokładem y obowiązkiem, aby ta summa mianowana, w dispositiey Pana Iana Koronki iako oycy własnego tey corki do tąd była poki do małženstwa drugiego nie wstąpi, a gdyby wstąpił ma być ta summa przez pomienione[go] Iana syna mego, y Iustine corke powzięta od onego, y dana osiadłemu mieszczaninowi z pozytkiem kazdorocznym, za wiadomością urzędu tutecznego do wzrostu corki.

Piąta, po śmierci moiej klucze od wszelakich dobr towarnych y ruchomych synowi memu Ianowi z corką moją Iustiną dostac się mają którzy inwentarz urzędowy naydalej we trzydziestu dniach między sobą powinni będą uczynić, pogrzebem, y legatami, y ciężarami zawiadywać obowiązkiem, także y dział między sobą, po uczynieniu inwentarza z oszacowaniem towarow wykonać, tamże *pro sorte**** syna mego wolno // mu będzie zniosszy pomienione małe działki moje powziąć z sobą, lubo też zostacz w kramie do spieniężenia corce mey Iustinie, a siostrze iego.

Szosta, corce mey przerzeczoney Iustinie naznaczam za opiekuny Ie[g]o M[o] ści P[ana] Marka Sawicza, iako pokrewnego, który summe pewną na tych stojących dobrach obowiązana ma, y ktoremu wolno z tą majątkością iako chciec disponować, do zupełnego wypłacenia długi tego przez dziatki moje, prosząc serdecznie, aby te sierociną opiekę na się przyiąć, y na dziatki moje łaskawym być raczył, do naznaczenia iey od Pana Boga przyiaciela, przydawszy przytym (iesli tego potrzeba będzie) przyrodzonym bracie iey Ianie Sawiczu synu moim sławetnego P[ana] Alexandra Prokopowicza mieszczanina tutecznego, iako także pokrewnego swego: po których // opiekunach to chce mieć y prorzę, aby się tey corce mey krzywda od zadnego nie działa, y aby ta czastka na nie przypadła, tak w kramnych towarach, iako y ruchomych rzeczach oszacowana, y zpienięzona iesliby po smierci mey w kramie za tym towarem nie przyszło iey siadać, y iesliby ią Ie[g]o M[o]śc[i] Pan Opiekun iako iuz ociec cy matka na miejsce moje chciał do siebie do majątkosci wziąć, tu w Mieście lubo z pokrewnych, lubo mieszczaninowi, byle dobrze osiadłemu wpozytek kazdoroczny obrocona, y z warunkiem oddana była do naznaczenia iey od Pana Boga przyiaciela.

Siodma, teyze corce mey Iustinie pierwszego małženstwa osobliwie odkazuie dwa paski srebrne, koronkę, letnik hatlasowy zielony, letnik hatlasowy wisniowy, letnik // muchairu tureckiego brunatna nić z zieloną. Czamara kanafacowa czarna, katanka hatlasowa czarna, w chustach wszelakich to aby bez zadnego działu wcale oddano było. Wzaiem tesz synowi memu Ianowi pułtuzyna łyzek srebrnych, bez zadnego działu oddano ma być. Anastasiey coreczce wtorego małženstwa maneliczki w których czerwonych złotych iedynascie te osobno mają iey być oddane.

Ośma, y ostatnia, zostawuję sobie zupełne prawo z wyzey pomienionym testamentem, y conditiami iego wolną dispozitią odmienienie y przyczynienie, az do ostatniego punctu zywota mego. Zamykaiąc te wolą moię ostatnią przeprzaram męża mego Pana Iana Koronke aby mi od serca odpuścił wczymem kolwiek w utomności mey // pod czas wieku mego z nim obraziła, y wystąpiła, który aby się tey woli moiey ostatniey wniwczym nie sprzeciwił, y na dzieci te Anastazyja łaskawe y pilne oko, także y opiekę miał, prorze y upominam. Takze tesz dziatki moje wyzey pomienione Iana syna y corke Iustine P[anu] Bogu Wszzechmogącemu w opiekę, y opatrność Iego Świętą poruczaiąc iako temu który mi ie dał, upominam aby w boiazni Iego S[więtey] zawsze zyli, pamiętkę zaduszną po smierci mey odprawować niezaniechali, wolą moię te starali się we wszystkim wypełnić zgodnie, y miłosnie, niekłopotąc z sobą uspokoili się, chcą aby błogosławienstwo Boze ustawicznie nad niemi odpoczynek miało, y przekłęctwo moje macierzynskie na nich nie zostawało // prosze y powtore, upominam.

ЦДІАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 340, арк. 434–445.

⁴⁹ Мешкала у середмісті Львова, у кам'яниці між будинками Миколая Массарі та Олександра Прокоповича.

⁵⁰ Перший чоловік Миколай Савич, львівський міщанин.

⁵¹ Другий чоловік Ян Коронка, львівський міщанин.

⁵² Церква Успення Пресвятої Богородиці (на вул. Руській) існувала ще з 20-х років XV ст. Будівництво кам'яного храму тривало з 1592 до 1629 р.

⁵³ Ставропігійське братство (Успенське братство).

* [згідно вартості]

** [з обдуманим рішенням]

*** [для частини]

№ 3

Заповіт Катерини Савичової

В ім'я Господа. Амінь

Я, Катерина Савичова першого шлюбу, в другому шлюбі Янова, будучи Богом хворобою прикута, і пам'ятаючи про непевну останню межу свого життя, і при тому бажаючи, щоб порядок праведний, зважаючи не лише на душу, а й на тіло по моему відходу з цього світу, для майбутнього спокою між дітками моїми і чоловіком моїм, був встановлений, тепер поки ще є при здоровому розумі і свідомості, з дозволу чоловіка і діток своїх такий порядок і останню волю мою сповіщаю.

Найперше Богу в Трійці єдиному мою душу доручаю, тіло грішне віддаю землі, яке після смерті щоб було звичаєм християнським пристойно поховане в міській церкві Успіння Пресвятої Богородиці моїх дітей зобов'язую, на котрий видатки зробити з мого майна.

Друга. До згаданої церкви, де тіло моє поховане буде, дітки мої повинні віддати п'ятдесят злотих, за які Братство Руське образ гарний мальований, згідно з вартістю, замовивши, над проповідницькою кафедрою його поставило, прошу.

Третя. Невеликим боргами, які б знайшлися, діти мої повинні завідувати і платити їх, згідно залишеного їм регестрику.

Четверта. Визнаю, що в часі другого шлюбу між мною і паном Яном Коронкою, через людей, були укладені такі умови. Що його окремо набуте майно, після смерті перейде до його родичів, так само і моє, мені від Бога дане, і набуте тим ж способом, після моєї смерті має цілком дістатись дітям моїм, оскільки цей обопільний запис не є урядово підтверджений, однак тепер за спільним дозволом пана Яна Коронки, другого чоловіка мого з дітками моїми першого шлюбу, сином Яном Савичем і дочкою Юстиною, а також з Анастасією, щоби вічна злагода після смерті моєї між ними залишалась, і нероздільна любов була, тож тепер з обдуманим рішенням підтверджую, особливо пан Ян чоловік мій, все те, що є його власного, без жодних труднощів, і складання присяги моїми дітьми, як будь-ким іншим, цілком при тому залишається, а у поділі нерухомого і рухомого майна, яке мені і моїм дітям від першого шлюбу належить, не може брати участі, ані їх позивати до суду, жодних повинностей і боргів (якщо б такі були) не зобов'язаний платити, але вільним повинен залишатись. Також згаданий син з моєю дочкою Юстиною, котрим залишається все моє окремішне нерухоме і рухоме майно, після сплати повинностей не повинні до власного майна чоловіка мого пана Яна втручатися, його привласнювати, і будь-якими претензіями турбувати і позиватися з ним під страхом Суду Божого, але після моєї смерті, взявши, що кому належить згідно з міським правом, взаємно між собою поквитуватися. А що із згаданим паном Яном Коронкою другим чоловіком моїм є народжена мала донечка на ім'я Анастасія, тоді я з материнської любові моєї до дитини назначаю їй з мого власного окремішнього рухомого і нерухомого майна, що знаходиться в Місті, грошову суму чотириста польських злотих, які згадані син мій Ян з дочкою моєю Юстиною по моїй сметі грошима з товарів у крамниці або товарами, згідно вартості, до рук батькові, а чоловікові моему в часі інвентаря цілком віддати повинні, без жодних труднощів. З умовою і зобов'язанням, щоб та згадана сума була в розпорядженні пана Яна Коронки, як рідного батька тієї дочки, доти доки вдруге не одружиться, а якщо б одружився, тоді згадані син мій Ян і дочка Юстина повинні ту суму від нього

забрати, і за урядовим підтвердженням, віддати під відсотки якомусь осілому міщанинові, до часу досягнення дочкою дорослого віку.

П'ята. Після смерті моєї ключі від всіх товарів і рухомого майна повинні залишитись синові моєму Янові з дочкою моєю Юстиною, вони зобов'язані скласти урядовий інвентар впродовж тридцяти днів, похороном, жертвами і повинностями опікуватись зобов'язані, також і поділ між собою зробити після складення інвентаря з оцінкою товарів, там же для частини сина мого дозволено йому, залагодивши згадані справи мої, взяти з собою або теж в крамі залишити дочці моїй, а сестрі його Юстині до переведення в готівку.

Шоста. Згаданій дочці моїй Юстині назначаю за опікунів Його Мосць пана Марка Савича, як родича, який певну суму на нерухомому майні має записану, і який має право вільно розпоряджатися цією маєтністю до повної виплати боргу моїми дітьми; щиро благаючи, щоб він ту опіку сирітську на себе взяв, до часу заміжжя, і дітям моїм ласкавий був, додавши при тому (якщо у цьому буде потреба) при рідному її братові Янові Савичу синові моєму славного пана Олександра Прокоповича тутешнього міщанина, як родича свого: тих опікунів прошу, щоби дочці моїй жодна кривда не чинилась, і щоб та частина, яка їй належить, як в товарах, так і в рухомих речах оцінена і продана, якщо б після моєї смерті в цій крамниці цими товарами не довелось їй торгувати, і якщо б її Його Мосць Пан Опікун вже як батько або мати хотів взяти до своєї маєтності; тут в Місті або комусь з родичів або міщанинові, добре осілому [крамницю] в щорічну оренду віддати, до часу заміжжя [дочки].

Сьома, тій ж моїй дочці Юстині від першого шлюбу заповідаю два срібні пояски, мереживо, літник зелений атласний, літник вишневий атласний, літник з турецького мухаїру з брунатною та зеленою нитками. Чамара чорна канафцова, катанка чорна атласна, всю білизну без жодного поділу цілком віддати. Також синові моєму Янові півтузина срібних ложок без будь-якого поділу віддати. Анастасії дочці від другого шлюбу віддати браслетик вартістю одинадцять червоних злотих.

Восьма, і остання, залишаю собі повне право цим тестаментом і його пунктами вільно розпоряджатись, скасовувати і доповнювати аж до кінця мого життя. Завершуючи цю останню волю, прошу вибачення у мого чоловіка пана Яна Коронки, щоб мені щиро вибачив всі образи і прикрощі, завдані мною за нашого спільного життя, щоб цій волі моїй останній не суперечив, прошу і нагадую, щоб опікувався Анастасією, був до неї ласкавий і пильний. Також діток моїх сина Яна і дочку Юстину віддаю в опіку Бога Всемогутнього і на Його Святу волю, як тому, хто мені їх дав, нагадую щоб в страху Божому завжди жили, заупокійні служби за душу не забували відправляти, волю мою останню повністю у злагоді і любові, без суперечок виконали; бажаючи, щоб Боже благословення на них завжди було, а не залишилось материнське прокляття прошу і повторюю, вмовляю.

№ 4

Заповіт Терези Шольц Вольфович⁵⁷

1641 р., жовтня 30

Naprzod prosze, aby ciało moje było pochowane w kaplicy Dziurdziowskiej⁵⁸, tam gdzie rodzicy moi mili odpoczywają, u dnia sądu onego ostatniego oczekiwają. // Co się dobr moich z prac oyczystych mnie pozostałych tydze poniewasz

onych sama zazywać dla prętkiego zescia z tego swiata niemogę, tedy dispositiã onych takowã czynię.

Naprzod przed wszystkim odkazię do kaplice Dziurdziowskiej, tam gdzie ciało moje leżeć będzie, złotych pięcseth na wyderkaff, aby ten czynsz wyderkaffowy od tey summy wzwysz mianowaney obracany był na Anniuersarz⁵⁹ roku kazdego, przy którym Anniuersarzu aby wiecznymi czasy po dwadziescia Mszy za dusze moię odprawowano było. Pogrzeb ciała mego, iako nayprzystoynieyszy prosze Panow exequutorow, aby był z dobr moich uczyniony, przy którym iezeliby można [...] aby mogło bydz mszy świętych trzysta odprawionych. Na ktore z dobr moich odkazię złotych sto piędziesiąt, a iezeliby się oraz odprawić niemogły, tedy takowã iałmuznę naznaczoną oddać do klasztorów, aby iako nayprędzey takowe nabożeństwo święte za dusze moię odprawione bydz mogło.

Co się tycze dobr moich ruchomych te tak disponuję. Naprzod siostrzenicom moim z Iustyny siostr moiey zplodzonym odkazię wszystkie rzeczy moie ruchome, ktore mam z pracy rodzicow moich, to iest w złocie, srebrze, cynie, miedzi, szatach y inszych chustach białych, ktore to rzeczy mają bydz sprzedane, osobliwie skazytelnosci podległe, a summe z przedazy rzeczy takich na pozytek dziatkom wespoł // z matką poki niedorosną obracać mają, do ktorych ich nalezyc niema czasy wiecznymi, gdysz ia to dziatkom iego, a nie iemu leguie, y lubo z nich ktoreby umarło, tedy iedno na drugie, a nie na rodzice odumierac mają prosze zeby inaczey niebyło.

Co do cząstki moiey nalezy dobr stojących tey acz nie moge przestrzezona będąc na łoszku smiertelnym moim disponowac, iednak proszę aby mi w tym sąd za złe niemiał, bom prawa się nieuczyla a ktemu chorobã ciężką, y niespodzianã zložona do tegom przysc niemogła, abym to na Ratuszu, co teraz czynię, uczynic mogła. Odkazię tedy na tych dobrach moich stojących dziatkom tymze siostrzenicom moim złotych dwa tysiąca, aby z summã za rzeczy ruchome powziętã złączywszy one wszystkie na wyderkff dane były aby dziatkom emolument na potrzeby do wychowania ich na kazdy rok szedł od tego wespoł y z matką ich poki zywa.

Ostatek summy z dobr tych ze stojących na mnie przypadających odkazię namilszey y ukochaney siostrze moiey Pannie Halsce prosząc iey aby to odemnie na znak miłości siostrzenskiej za wdzięczne przyięła, a mnie tu na tym swiecie przed Panem Bogiem nieprzepominała, ale zeby za dusze moie dobrze czyniela. Ossobliwie obliguję obie siostry moie, aby z tych dobr moich ktore onym odkazię obiad na kazdy rok dla ubogich do ktoregokolwiek szpitala według moznosci swoiey sprawowaly poki ich Pan Bog na tym swiecie chowac będzie.

Czyladzi myto zasłużone co na moie częsc przyidzie aby było popłacono, y ucontentowano, według zasług, a mianowicie Pannie Dorocie złotych sto odkazię.

Paniey Mikołaiowey Massary, ciotce moiey ukochaney częsc na mnie pszychodzącã, ktorã mam na fantcie iey zastawnym za nieboszczyka rodzica mego tę odkazię, y daruie Pannie Iadwidze corce iey, a siostrzenicy mey miley.

Koncząc ten testament moy w słabosci wielkiej zdrowia mego, iednak na umysle będąc zdrowa, exequutorami tey ostateczney woley moiey czynię Ie[go] M[os]ci P[ana] wuia Pawła Dziurdziego Boima, Rayce y Woyta Lwowskiego, Ie[go] M[os]ci P[ana] Macieia Haydera Rayce takze Lwowskiego y Pana Barthosza Chmiela, P.P. y dobrodzieiow moich prosząc wszystkich przez Ukrzyzowanego Chrystusa Pana // aby oni, to wszystko wykonali, co tu wtym testamencie moim iest

napisano, obowiązując ich na sumnieniu, y na sąd Panski powoływaiąc, iezeliby temu wszystkiemu dosyć nie uczynili.

Na ostatek zostawuję sobie wcale, iezeliby mie Pan Bog z tego swiata ieszcze niepowołał, moc wszelaką y władzą, ten testment moy podnieść, meliorować, mutować, cassować, y annihilować według upodobania swego.

Działo się we Lwowie w kamienice Dziurdziowskiey. Dnia trzydziestego października, roku panskiego 1641.

Iakub Gidzielczyk M.D. locum Aduocati tenens mppa.

Martinus Pramnicki vicarius Ecclezieae Metropolitanae Leopoliens mppa.

ЦДІАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 340, арк. 980–983.

⁵⁷ Дочка Миколая та Ельжбети Шольц Вольфовичів, львівських міщан; мешкала у середмісті на вулиці Шевській, в кам'яниці Дзюрдзійовській, розташованій між будинками Мосціцьких та Абрковських.

⁵⁸ Каплиця Боїмів.

⁵⁹ Річниця смерті.

№ 4

Заповіт Терези Шольц Вольфович

Найперше прошу, щоб тіло моє було поховане в Дзюрдзівській каплиці, там де мої милі батьки спочивають, очікуючи Страшного Суду. Оскільки сама, через раптову смерть не можу, батьківським майном, яке мені залишилось, користати, тоді так розпоряджаюсь.

Найперше заповідаю до каплиці Дзюрдзівської, там де тіло моє поховане буде, п'ятсот злотих на видеркаф, щоб чинш з цієї суми давати щороку на анніверсар, щоб в анніверсар правилось по двадцять служб за упокій моєї душі. Прошу панів езекуторів, щоб тіло моє пристойно поховали, і якщо б можна було відправили триста мес, на які заповідаю зі свого майна сто п'ятдесят злотих, а якщо їх було б неможливо в цей час відправити, тоді визначену пожертву віддати до монастирів, щоб якнайшвидше такі заупокійні служби були відправлені.

Своїм рухомим майном так розпоряджаюсь. Найперше племінницям моїм, дітям сестри моєї Юстини, заповідаю всі свої рухомі речі, які маю з праці своїх батьків, тобто золото, срібло, олово, мідь, одяг та білизну, ці речі необхідно продати, а суму віддати на користь малим дітям, допоки не виростуть, та їх матері, але на них не має ніякого права [батько] їх, оскільки дітям його, а не йому дарую; якщо б котресь з них померло, то його частина переходить до другого, а не до батьків, прошу, щоб так, а не інакше було.

Що ж до моєї частини в нерухомому майні, то не можу нею розпоряджатися на смертній постелі, але прошу, щоб суд не мав мені цього за зле, бо я право не вивчала, тай несподівано підкошена важкою хворобою, не змогла зробити в Ратуші, те що зараз роблю. Записую тоді племінницям моїм на нерухомості своїй дві тисячі злотих, щоб до цієї суми були долучені гроші за рухомі речі, а загальну суму віддати на видеркаф, щоб дітки та їх матір, доки жити буде, отримували на потреби і виховання щорічний прибуток.

Залишок суми із нерухомого майна заповідаю сестрі своїй наймилішій і коханій панні Гальшці, прошу, щоб від мене, як доказ сестринської любові і

вдячності прийняла, і за мене тут на цьому світі Бога молила, і за душу добре чинила. Особливо благаю двох сестер, з того майна, яке їм заповідаю, щороку справляти обід убогим будь-якого шпиталю, доти допоки з Божої ласки на цьому світі жити будуть.

Челяді мито заслужене повиплачувати і задовольнити, згідно заслуг, і особливо панні Дороті злотих сто заповідаю.

Свою частину у заставі пані Миколайової Массарі, тітки моєї любої, за небіжчика батька мого, заповідаю і дарую панні Ядвізі її дочці, а сестрінці моїй милій.

Завершуючи тестамент мій у дуже слабкому здоров'ї, однак при здоровому глузді, езекуторами своєї останньої волі призначаю Його Мосць Пана вуйка мого Павла Дзюрдзя Боїма львівського райцю і вїйта, Його Мосць Пана Мацея Гайдера також львівського райцю і Пана Бартоша Хмеля, панів і добродіїв моїх прошу в ім'я Ісуса Христа, щоб вони виконали все те, про що написано в тестаменті, звертаючись до їхнього сумління і на суд Божий викликаючи, якщо б вони всього не виконали.

На останок, залишаю собі повне право, якщо мене Бог з цього світу ще не покличе, цей тестамент покращити, змінити, уневажнити і скасувати відповідно до свого впоодобання.

Діялось у Львові в кам'яниці Дзюрдзівській. Дня тринадцятого жовтня, року божого 1641.

Якуб Гідзельчик доктор медицини, вїйт рукою власною.

Мартін Прамницький вікарій львівського кафедрального костелу рукою власною

№ 5

Заповіт Матвія Касперковича⁶⁰

1646 р., квітня 20

Naprzod, dusze Panu Bogu, a ciało ziemi do pogrzebu w koscjolku świętego Antoniego⁶¹ naznaczam. Po pierwszej małżonce Krystynie, miałem dziełek pozostałych troie, z których iedno umarło, a ieszcze dwoie iest, Iakub y Stanisław. Z drugą zoną Anną mam dziełek dwoie Franciska y Matheusza.

Potym chowałem starszemu synowi Stanisławowi *primi matrimoni** studenta, który mie student kosztował do złotych trzydziestu. Znowa dałem do Oycow Iezu-itow⁶³, potym niechciał chodzyc do szkoły, mowiąc ze nie będę do szkoły chodził bo niemoge poiąc. Znowa dałem go do krawieczkiego rzemiosła, ktorego na wysluge niechciano przyiąc, musiałem plac przedac Kwoliniemu zeby się rzemiosła nauczył, a gdy sie rzemiosła nauczył dałem od listu złotych dziesięc, a od nauki krawieczkiey złotych czterdziesci. Na suknie terasz dałem złotych pięc. Znowa gdy się pobyl z Nalewayczykiem, kosztował dwadziescia złotych, bo go wsadzono było do więzienia, sukien dwie sprawilem mu był, a trzecią starą kupilem, a on mie terasz ieszcze turbuie, y nieszanuie, macoche zniewaza choc mu przyiazliwsza, anizeli nieboszczka matka. Upomina się puscizny po matcze co zostało, a on tyło troie wziął, a zostało się nieboszczce grunt którym dla niego przedał, gdy był u krawca, została się liepianka, // krow cztery, letnik ieden, katanka iedna, tom tesz pogorzal za nieboszczkiey, co było ieszcze to mi tesz pokradziono, o czym on sam wie

dobrze iako mie było okradziono, a do tego ubogi ia człowiek, czego niezarobie tego niemam, rzemiosła tesz zadnego nieumiem, a kiedy by on chciał bydz dobrim człowiekiem, daleko by się miał lepiej anizeli ia, a gdy mu mowie zeby szedł rzemiosło robic, to on mowi, nie mow mi tego oycze, bo abo sobie co złego uczynie, abo ciebie zabię y niewiem co takowego myśli. A gdy mu mowie, Miły synu, siła mie tesz iusz kosztujesz to mi nato odpowiada, ze to wszytko co niwecz. A ieszcze potrzeba y inszym, y mnie tesz samemu. Iest ieszcze ieden syn na wysłudze, y temu trzeba, dwoie tesz iest z drugą żoną, a trzecie za pasem.

Długu za teraznieyszy zony zaciagnełem potomkom nieboszczkiej Paniy Scholcowey złotych sto dwadziescia, na ktorego odebrania iezeliby nastąpili, tedy krowy poprzedac, a on zapłacic.

Za teraznieyszy zony przybudowałem dwie komorze, staynię, obore y studnię.

Teraznieyszą małzonkę moie czynie we dwóch częściach moych męskich dozywotnią panią. A Stanisław syn starszy pierwszego małżeństwa nie ma się czego więcey upominac, gdysz więcey przebrał, anizeli mu się miało co dostac.

Za opiekuny dziatkom y małzonce naznaczam y prosze Pana Pawła Oleiarza y Pana Woyciecha Iachowskiego, sąsiad moych, prosząc ych dla miłości Bozey aby tak dziatkom iako // y małzonce niedali niwczym krzywdy czynic, za co Pan Bog tak im samym iako y dziatkom ych będzie nagrodą.

Zachowując sobie na koniec zdrowe prawo ten testament, iezeli by mie Pan Bog z woliey swoiey świętey ieszcze chciał przy dalszym zdrowiu na swiecie zachowac, ten testament poprawic, umnieyszyc, przyczynic, zcassowac y według swoiey woley y upodobania z niem postapic.

ЦДІАЛ України, ф. 52, оп. 2, спр. 341, арк. 201–204.

⁶⁰ Мешкав у Галицькому передмісті, у дерев'яному будинку на вулиці Личаківській, між будинками Войцеха Чуйного та Лаврентія Солодовника.

⁶¹ Костел св. Антонія ордену францисканців, заснований на поч. XVII ст. (вул. Личаківська).

* [від першого шлюбу]

⁶³ Колегія заснована при монастирі ордену єзуїтів у 1608 році.

№ 5

Заповіт Матвія Касперковича

Найперше душу Богові, а тіло землі, на поховання у костелі святого Антонія призначаю. З першою дружиною Катериною мав троє дітей, з котрих одне померло, а двоє ще є, Якуб і Станіслав. З другою дружиною Анною маю двох дітей Францішка і Матеуша.

Потім утримував студента для старшого сина Станіслава від першого шлюбу, котрий студент коштував мені близько тридцяти злотих. Знову віддав до отців єзуїтів, потім не хотів ходити до школи, кажучи що не буде до школи ходити, бо не може зрозуміти. Знову віддав його до кравецького ремесла, його не хотіли прийняти на вислугу, змушений був грунт Кволінему продати, щоб ремеслу навчити, а коли вивчився ремеслу, дав за лист злотих десять, і за науки кравецькі злотих сорок. Зараз на одяг дав злотих п'ять. Знову, коли побився з Наливайчиком, коштував двадцять злотих, бо його було ув'язнено, дві одежини йому справив, а третю стару купив, а він тепер ще завдає мені клопотів, не ша-

нує, мачуху зневажає, хоча вона до нього приязніша ніж небіжка матір. Вимагає спадку по матері, а він тричі стільки взяв, залишився по небіжці грунт, який я заради нього продав, коли був у кравця, залишилась ліплянка, чотири корови, літник один, одна катанка, також ще за небіжки була пожежа, що ще залишилось то мені також і покрадено, про що він добре знає, як мене було обкрадено, а до того ж убогий я чоловік, що не зароблю того не маю, ремесла жодного не вмю, а коли б він хотів бути доброю людиною, значно б краще йому велося ніж мені, а коли говорю йому, щоби йшов ремесло робити, то він мені відповідає: не говори мені того батьку, бо або собі щось злого зроблю або тебе вб'ю; і не знаю, що такого замислив. А коли кажу йому: милий сину, багато мені вже коштуєш, то відповідає, що це все мізер. А ще треба і іншим, і мені самому. Є ще один син на вислузі, і йому потрібно, ще є двоє з другою дружиною, а третє за поясом.

Заборгував з теперішньою дружиною сто двадцять злотих потомкам небіжки пані Шольцової, якщо б наполягали на поверненні, тоді продати корову, а борг сплатити.

З теперішньою дружиною прибудував дві комори, стайню, обору і студню.

Теперішню мою дружину призначаю пожиттєвою власницею моїх двох чоловічих частин. А старший син Станіслав від першого шлюбу не повинен нічого вимагати, бо вже взяв більше ніж йому належало.

За опікунів моїм діткам і дружині призначаю і прошу пана Павла Оліяра і пана Войцеха Яховського, моїх сусідів, просячи, заради Божого милосердя, щоб не допустили робити кривд діткам і дружині, за що Бог їх самих і діток їхніх винагородить.

На останок зберігаю за собою право цей тестамент, якщо б мене на цьому світі Бог хотів ще зберегти при здоров'ї, поправити, зменшити, доповнити, скасувати і згідно з своїми волею і бажанням поступити.

Ярина КОЧЕРКЕВИЧ

Заповіти львівських міщан XVII ст.

Тестамент – це важливе історичне джерело для досліджень світогляду, родинних взаємовідносин, побуту, матеріального становища львівських міщан XVII ст. Публіковані заповіти містять найповніший типовий для згаданих документів формуляр та інформативні розповіді тестаторів про родину і своє життя.

Ключові слова: тестамент (заповіт); формуляр; тестатор; міщани; історичне джерело.

УДК 94(477.83/.86)“16”

Ярина КОЧЕРКЕВИЧ

Завещания львовских мещан XVII в.

Тестамент – важный исторический источник для изучения мировоззрения, быта, материального положения семей львовских мещан XVII в. Публикуемые завещания максимально полно воссоздают типичный для упомянутого вида документов формуляр и содержат информативные свидетельства тестаторов о семье и истории их жизни.

Ключевые слова: завещание (тестамент); формуляр; тестатор; мещане; исторический источник.

УДК 94(477.83/.86)“16”

Yaryna KOCHERKEVYCH

The Lviv citizens testaments of the XVII th century

The testament is an important historical source for the research of the family relation of the 17th century Lviv citizens, their outlook, life mode and tangible wealth. The published testaments contain the most representative scheme for above-mentioned document's inner structure and rich information about testator's family and their life.

Keywords: testament (will); document's inner structure; testator; citizens; historical source.

UDK 94(477.83/.86)“16”